

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Koulutuspoliittisen selonteon ja siinä asetettavien pitkän aikavälin tavoitteiden lähtökohtana tulisi olla selkeästi esitetty tilannekuva nykytilasta, huomioiden erityisesti viime vuosina tapahtuneet kehityskulut sekä kansainvälinen vertailutieto. Vahvuuksien, heikkouksen, uhkien ja mahdollisuuksien kartoitus selkeyttäisi esitystä.

Lapsen oikeuksiin viitataan pintapuolisesti erittelemättä, mitä oikeuksia tarkoitetaan.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Vision esittelyssä sana 'varhaiskasvatus' mainitaan useita kertoja. Koulutuspoliittisen selonteon keskeinen pyrkimys näyttää olevan sitoa oppivelvollisuutta edeltävät vuodet tavoitteelliseen ja yhteiskunnan organisoimaan oppimispolkuun.

Oppivelvollisuutta (ja esikoulua) edeltävä aika on suomalaisessa järjestelmässä käsitetty lapsuudeksi, josta vanhemmat huolehtivat palvelujen tuella. Lapsuudella on suuri merkitys ihmisen koko elämänsä kannalta, eikä se rajoitu oppimiseen koulutuspoliittisten tavoitteiden suunnassa. Kuten Suomen ratifioimassa YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista todetaan, perhe on lapsen hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö. Vanhempien tukemiseen hyvän lapsuuden ja varhaisen kasvatuksen tarjoajana tässä selonteossa ei viitata, vaikka sivulla 8 mainitaan, että Suomessa on perinteisesti luotettu toimijoiden autonomiseen asemaan ja vaikka Lapsen oikeuksien sopimuksen (art. 18) mukaisesti ”sopimusvaltiot antavat vanhemmille ...asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä...”. Selonteossa vanhempien osallisuus ja tukeminen jäävät hyvin vähäiselle huomiolle lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen vaikuttavina tekijöinä. Visiossa olisikin tarpeen tuoda esiin se, että tuetaan vanhempia autonomisina toimijoina hyvän lapsuuden turvaajana perheiden tarvitsemia palveluja järjestämällä ja muilla toimenpiteillä. Niihin kuuluvat paljon keskustelua herättänyt perheiden ja työelämän yhteensovittamiskysymys myös vanhempien tehdessä ns. epätyypillistä työaikaa, sekä korkeatasoiset palvelut (myös vuorohoitopalvelut) lapsista huolehtimiseksi vanhempien ollessa työssä.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Selonteko esittää kodin ulkopuolella annetun julkisen varhaiskasvatuksen keskeisimpänä lapsen elämän ja sivistysperustan voimavarana. Tutkimusperusteita tälle näkemykselle ei ole ja aito lapsivaikutusten arviointi puuttuu.

Tavoitteeksi asetetun vahvan sivistysperustan saavuttamiseksi ensimmäisenä mainittu toimenpide (s. 19) on: ”Uudistetaan varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetus lainsäädäntö kokonaisuutena. Uudistuksen tavoitteena on vahvistaa lasten kokonaisvaltaisen oppimispolun syntymistä ja helpottaa joustavia siirtymiä varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen rakentamalla lainsäädännöllisesti, rahoituksellisesti, käsitteellisesti ja toimintakäytänteiden kannalta yhtenäinen hallinnollinen kokonaisuus.” Jos mallina on anglosaksinen käytäntö, niin se ei ole osoittautunut menestykselliseksi koululaisten oppimistulosten kannalta. Ratkaisu poikkeaisi olennaisesti perinteisestä suomalaisesta lapsuutta koskevasta näkemyksestä.

Selonteossa käsitellään varhaiskasvatusta yhtenä kokonaisuutena, vaikka siihen sisältyy lapsen kehityksen kannalta hyvin erilaiset kuusi vuotta ja suuri määrä erilaisia kehitysprosesseja. Päiväkotitoiminnan moniin ongelmiin on julkisuudessa kiinnitetty huomiota, mutta niiden korjaamiseen ei selonteossa puututa. Lasten rasittumiseen liian pitkien kodin ulkopuolisten hoitajaksojen takia ja niiden epäedullisiin puitteisiin on kiinnitetty aivan liian vähän huomiota.

Selonteossa esitetään tavoite (s. 22) nostaa pientenkin lasten osallistumista institutionaaliseen varhaiskasvatukseen ”vähintään muiden pohjoismaiden tasolla”. Varhaiskasvatukseen osallistuminen on selonteossa asetettu tavoitteeksi jopa niin, että kotihoidontuen ja sen kuntalisäkäytäntöjen vaikutuksia arvioidaan varhaiskasvatukseen osallistumisen kannalta (s. 21). Perusteluita mahdollisimman monen lapsen varhaiselle ohjaukselle institutionaalisen kasvatuksen piiriin ei esitetä. Muut pohjoismaat eivät ole esimerkiksi ylittäneet Suomen tasoon kansainvälisissä koulusaavutusvertailuissa.

Otsikosta huolimatta selonteko rajoittuu miltei yksinomaan varhaiskasvatukseen. Perusopetuksen osalta tavoitteena mainitaan vain, että ”oppimistuloksia käännetään nousuun ja oppimiseroja kavennetaan” (s. 21). Toimenpiteitä ei kuvata, mutta uskotaan, että tavoite toteutuu vuoteen 2040 mennessä ja että ”jokaiselle oppijalle taataan valmiudet uuden oppimiseen, aktiiviseen kansalaisuuteen, jatko-opintoihin ja muuttuvaan työelämään” (s. 22).

Selonteossa ei käsitellä oppivelvollisuuden pidentämisen vaatimia toimenpiteitä. Sen hyötyvaikutukset opiskeluun kiinnittymisen kannalta edellyttävät yläkoulun kehittämistä sekä toimintatapojen että yläkoulun aineenopettajan koulutuksen osalta. Selonteossa ei käsitellä myöskään harrastustoiminnan tuomista koulun yhteyteen eriarvoisuuden vähentämiseksi ja kouluun kiinnittymisen lisäämiseksi. Toimenpiteisiin olisi lisättävä harrastusmahdollisuuksien turvaaminen lakisääteisesti niin, että sillä olisi jatkuvuutta, mikä on lasten kehityksen ja laadukkaan toiminnan järjestämisen kannalta välttämätöntä. Koulukiusaamisen vähentämiseksi rehtorin vastuuta oman koulun pedagogisesta ja sosiaalisesta ilmapiiristä pitäisi sitä korostaa. Ammattilaisverkoston rakentaminen kiusaamisen ehkäisemiseksi on epäselvä tavoite.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Oppivelvollisuuden pidentäminen parantaa toisen asteen opiskelun taloudellisia mahdollisuuksia. Koulutuksen keskeyttäminen varsinkin ammatillisessa koulutuksessa on kuitenkin uhka, johon pitää valmistautua koulutusta kehittämällä kokeilutoiminnan ja tutkimuksen avulla siten, että se vastaa oppilaiden tarpeisiin kehitystason ja yksilöllisten ominaisuuksien kannalta. Myös digitalisoinnin hyötyjä, haittoja ja menetelmiä erityyppisissä oppimistehtävissä ja eri-ikäisillä ja erilaisilla oppijoilla olisi seurattava tutkimuksen keinoin.

Siirtyminen lukiosta jatko-opintoihin vaatisi erityistä huomiota. Yhä useammin nelivuotiseksi venyvän opintovaiheen fokus on siirtynyt jatko-opintoihin, joita varten olennaiset valinnat on tehtävä liian varhain ilman riittävää itsetuntemusta ja kypsyyttä. Lukiolaisten lisääntyneen uupumisen vähentämiseen olisikin kiinnitettävä huomiota tarvittavia toimenpiteitä esittämällä. Lukion itsenäisyys suhteessa jatko-opintoihin pitäisi turvata alistamatta sitä pääsykokeiden palvelukseen. Selonteosta puuttuu myös ylioppilaskirjoitusjärjestelmän tarkastelu ja prosessissa olevan opiskelijan näkökulman huomioonotto.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Olisi luotava siltoja sekä tutkimuksen ja käytännön että tutkijoiden ja hallinnollisissa tehtävissä toimivien välille niin, että tutkimustieto siirtyisi perusteiksi päätöksille. Muutoin tutkittu tieto ja sen hyväksikäyttö jäävät vain puheen tasolle. Mahdollisuus vaihtaa tehtäviä tutkinnon ja hallinnon välillä määrääjäksi edistäisi yhteiskunnallisesti relevanttia tutkimusta ja laajentaisi osaamista ja ajattelun näköaloja. Tutkimusperusteisuutta pitäisi lisätä hallinnolliseen suunnitteluun.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Opetusalan koulutuksen kehittäminen on tarpeellista, mutta selonteossa opettajaryhmiä ei täsmennetä. Oppivelvollisuuden pidentämisen takia olisi ajankohtaista kiinnittää erityistä huomiota aineenopettajien koulutuksen kehittämiseen ja heidän täydennyskoulutukseensa pedagogisissa kysymyksissä yläkoulua ja sen murrosikäisiä oppilaita varten. Ehkä koulutuksen keinoin yläkoulun toimintarakenteita ja –muotoja pystyttäisiin muuttamaan paremmin tuossa iässä olevien oppilaiden tarpeita huomioon ottaviksi.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Selonteossa hyvinkin monenlaisista taustoista ja erilaisin voimavaroin Suomeen saapuneet maahanmuuttajat niputetaan homogeeniseksi ryhmäksi, joka esitetään vastakohtana aidolle suomalaisuudelle. Tämä asenne on omiaan ylläpitämään syrjiviä asenteita. Olisi selkeytettävä koulutustavoitteiden ideologiaa: sulauttaminen valtaväestöön vai eri kulttuurien integraatio. Olisi myös otettava huomioon se, että monilla maahanmuuttajilla on traumaattinen tausta, josta selviytymiseksi he tarvitsevat erityistä tukea.

Myös maahanmuuttajataustaisilla perheillä ja lapsilla on oikeus kokea oma taustansa ja kulttuurinsa arvokkaaksi. Heillä tulee olla oikeus omaan äidinkieleensä, jonka hyvän hallinnan merkitys on tutkimusten mukaan keskeinen varhaiselle oppimiselle ja kehitykselle. Kokemus siitä, että omaa äidinkieltä ja kulttuuria arvostetaan, vahvistaa identiteettiä ja edistää toisen kulttuurin kohtaamista arvostaen. Se edistää ihmisten hyvinvointia.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Suomalaisen peruskoulun periaatteissa on paljon puolustettavaa. Uhkia koulukasvatuksellemme on tullut sekä Suomen ulkopuolelta että kotimaasta. Ulkoiset uhat liittyvät OECD-maiden edistämään kasvatuserformiliikkeeseen, jolla on nähty koulutuksen tärkeäksi tehtäväksi tuottaa taloudellista kasvua ja menestystä, mutta jolla ei ole ollut odotettua vaikutusta koulusaavutuksiin. Liikkeen kilpailuperiaatteet ovat olleet vieraita peruskoulullemme, ja se onkin pystynyt torjumaan kilpailupaineita vankan perustansa ansiosta.

Kotimaassa globaali kilpailu on kuitenkin nostanut taloudelliset arvot entistä keskeisemmiksi ja ohittanut kasvatukselliset arvot. Selonteossa mainitaan taloudellisista päätöksistä, mutta ei nähdä niiden yhteyksiä oppimisessa havaitun suoritusason heikkenemiseen. Taloudellisten näkökohtien painotus ja valtion osuuden pieneneminen koulutusmenoista on synnyttänyt oppilaiden koulutuksellista eriarvoisuutta riippuen kuntien koulutukseen käytettävistä määrärahoista. Opettajien täydennyskoulutus on vähäistä jopa suurten muutosten yhteydessä. Kunnat ovat käyttäneet opettajien lomauttamista säästötoimenpiteenä. Tuhansia pieniä kouluja on lakkautettu ja suuria kouluyhteisöjä on rakennettu., Muualla suuria kouluja puretaan, koska on havaittu, että pienemmät yhteisöt ovat lapsille parempia. Seurauksena on, että neljännes suomalaisista oppilaista viettää koulupäivästään jopa kolme tuntia koulukuljetuksessa.

Hallinnollinen, nopeita talousvaikutuksia korostava virtaus näkyy lyhytjänteisessä päätöksenteossa ja nopeasti toisiaan seuraavissa muutoksissa. Päätöksenteon perusteiden ja seurausten analyysi jää vähäiseksi, kuten tapahtui ammatillisen koulutuksen kohdalla. Lyhytjänteinen päätöksenteko aliarvioi kasvatusprosessin luonnetta ja pitkää kestoja. Lapsivaikutusten arviointi puuttuu, ja toimijoiden itsensä kuuleminen on usein sivuutettu.

Kun kasvatukseen suhtaudutaan ensisijaisesti talouskasvun välineenä, korostuvat lasten kehityksen kiirehtiminen ja suorituskeskeisyys lapsen kehitystason ja tarpeet sivuuttaen. Tavoitteeksi asetuu lasten muokkaamisen koulutuksen avulla taloudellisesti tuottaviksi yhteiskunnan jäseniksi mahdollisimman nopeasti ”koulutusputkessa” johon ei saa tulla katkoksia tai sivupolkuja. Kutakin lapsen elämänvaihetta määrittää koulutusinstituutio, joka pyrkii viemään lapsen tehokkaasti seuraavaan vaiheeseen: päiväkotitoiminta ja esikoulu palvelevat koulunkäyntiä ja lukio yliopisto-opiskelua. Uhkana on, että tällainen koulutusjärjestelmä tuottaa ihmisiä joiden on vaikea kohdata tulevaisuutta, koska kasvatus ei ole tähännyttä heidän yksilöllisten vahvuksiensa tukemiseen.

Pulkinen Lea

Fadjukoff Päivi

Haukkalan säätiö - Haukkalan säätiön hallituksen lausunto